

Гостік М. В.

«КОНТЕКСТУАЛІЗМ» ЯК БАЗОВА СКЛАДОВА МОДЕЛІ ЯПОНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Статтю присвячено розгляду особливостей формування міжособистісних зв'язків у японському суспільстві та розкриттю «контекстуалізму» як цілісного феномену. Робиться спроба порівняти західного індивідуаліста з японською «людиною середовища» та розкрити принцип спільності, що лежить в основі соціальної структури японського суспільства.

Особливості організації японського суспільства почали привертати увагу науковців зовсім недавно, коли Японія утвердила себе як країна із сильно розвиненою економікою та високим рівнем виробничого потенціалу. Внаслідок цього довелося переглянути усталені погляди на західний спосіб виробництва як найбільш ефективний та універсальний і спробувати оцінити особливості способу виробництва східноазійського регіону.

Причини економічного зростання в будь-якій країні коріняться в самому суспільстві, тому для розуміння та визначення розвитку економіки Японії слід враховувати не рівень окремих підприємств, а фактори розвитку всієї системи

народного господарства, які безпосередньо пов'язані із соціальною структурою та культурою японського суспільства. Це potwierджує успішний досвід Японії в подоланні післявоєнної кризи завдяки розвитку власного трудового потенціалу, але за умов недостатньої ресурсної бази. Таким чином, роль людського фактора виявилася однією з вирішальних у становленні сучасної японської економіки.

Японське суспільство являє собою монолітне утворення, яке внаслідок етнічної однорідності має досвід гармонійного та стабільного розвитку. Причиною такої цілісності є тривала ізоляція від іноземних впливів та формування соціальної структури за принципом спільності,

тобто утворення групової системи з більшою орієнтацією на суспільство, аніж на втілення власних інтересів. Тому елементарною складовою японського суспільства є відносно незалежна і замкнута група, в межах якої її члени підпорядковуються правилам, загальним для всіх, та об'єднуються одними цілями. Така залученість у групове життя формує стійку групову свідомість.

У групі частково нівелюються індивідуальні цінності, але в її межах людина має відносну свободу дії. Японські дослідники (насамперед, Есюн Хамагуті) не вважають такий вид зв'язків колективізмом. Вони пропонують новий термін для позначення суспільних відносин в японському суспільстві — «контекстуалізм».

Контекстуалізм — це специфічний спосіб реалізації міжособистісних зв'язків, характерний для Східної Азії, але найяскравіше проявлений саме в Японії. Тому розуміння контекстуалізму можливе лише через розуміння структури японського суспільства.

У різних угрупованнях сучасні японці не виражають намірів щодо демонстрації своєї волі, як то буває в американському чи європейському суспільствах. Вони не є ізольованими індивідуалами, зосередженими на виявленні власного «я». Підтримуючи зв'язки зі знайомими людьми, вони піклуються про розвиток цих зв'язків. Тобто японець є людиною середовища, йому притаманне відчуття зв'язку з довкіллям. Таким чином, суб'єктивність японця реалізується через міжособистісні зв'язки, в контексті присутності інших.

Отже, контекстуали та індивідуали репрезентуються за допомогою двох типів моделі людської поведінки. Людина суб'єктивного способу мислення може уявляти себе як об'єкт дії (може спостерігати за власною поведінкою). В такому випадку створюються моделі людини різного плану, залежно від того, чи зосереджується увага суб'єкта лише на собі як на предметі ;"остереження, чи предметом його уваги є не тільки він сам, а й його зв'язки (взаємини) з об'єктами. Перші об'єктом своїх дій вважають самих себе і поведуться як незалежні індивіди. Такому способу існування відповідає поняття "індивідуальний суб'єкт". Для інших об'єктами їхніх дій є інші суб'єкти: знайомі, близькі люди, підлеглі співпрацівники та інші особи, які потрапляють у сферу їхньої діяльності. Саме системі таких суб'єктів відповідає поняття «суб'єкт-референт», тобто людина середовища.

Іншими словами, системі таких особистих зв'язків між особами, які усвідомлюють їх призначення, відповідає поняття «споріднені суб'єкти». Отже, поняття «людина середовища»

(контекстуал) асоціюється з поняттям «спорідненість». Як стверджує Сатосі Кімура: «... основа життя японця як особи є поза ним». Але це не означає, що японця не можна вважати за особистість.

Люди середовища (контекстуали) подібні до «молекул суспільства». Взаємодіючи, вони створюють спільний життєвий простір, як і молекули, об'єднані у систему. Саме тому зміст взаємин між контекстуалом і суспільством і взаємин між індивідом і суспільством різний. Прикладом моделі зв'язку між індивідуалами може бути відрізок прямої лінії, яким з'єднуються дві довільні точки на одній площині. Прикладом моделі зв'язку між контекстуалами є дві прямі, що перетинаються. Місце перетину символізує сам зв'язок; воно не є статичним, може змінюватися залежно від життєвих ситуацій.

Наприклад, взаємини між близькими людьми в Японії не асоціюються з поняттям «Я — він», або «Я — ти», тобто не є простими і тимчасовими. Скоріше за все, на основі цих взаємин утворюються підсистеми мережі особистих зв'язків, не обмежених ані в часі, ані в просторі, і які не підлягають раціональному усвідомленню. У такій мережі панує взаєморозуміння, а також зацікавленість у підтримці й розвитку особистих взаємозв'язків. Щирість взаємин зберігається завдяки обов'язковості, але якщо взаєморозуміння не досягається з вини якоїсь із сторін, починає діяти принцип примусу, обов'язкового для обох сторін. Проте, слід зазначити, що такі взаємини суттєво відрізняються від взаємин між індивідуалістами, паритет яких обумовлюється договірними обов'язками. Як зазначає Арісама Морі: «Взаємини між близькими людьми в Японії базуються на принципі: «Я» (сам) є «ти для тебе», тобто «Я» (сам) є «твое ти». Особистість у таких взаєминах, не обмежуючись суб'єктивним «Я», стає об'єктом для партнера.

Отже, міжособистісні зв'язки між японцями характеризуються спорідненістю сторін, що беруть у них участь. Кожна людина тут проявляється лише у взаємодії з іншими, у контексті дій інших. Саме, зв'язок із довкіллям визначає формування особистості та встановлює певні межі для її виявлення, бо для японця «я» інших людей рівнозначне власному «я». В будь-яких взаєминах головним є не реалізація власних цілей, відстоювання власних інтересів, а збереження гармонійних зв'язків між сторонами, що взаємодіють, та постійне відчуття партнера (не реципієнта) в комунікації. Таким чином, контекстуалізм японця — це реалізація власного «я», власної особистості через зв'язки з довкіллям та створення спільного життєвого простору з іншими людьми.

1. *Хіокі К.* Стереотипи поведінки в східно-азійському соціумі // Що таке японська модель (Хігасі азія-но сосікі кодо // Ніхон модеру то ва нані ка). — Токіо, 1993. — С 385—389.
2. *Хамагучі Е.* Особливості структури японської моделі // Там само. — С 3—30.

M. V. Gostik

«CONTEXTUALISM» AS A BASIC COMPONENT OF JAPANESE SOCIETY'S MODEL

This article is devoted to analysis of particular forming of interpersonal links in Japanese society and to consideration of «contextualism» as a phenomenon. Author tries to compare western individualist with Japanese «man of surroundings» and consider the principle of commonality, which laying in the basis of Japanese society.